

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

VOLUME II | ISSUE 2 | FEBRUARY | 2024

ISSN: 2181-4031

Available online at www.imfaktor.com

ISSN: 2181-4031
DOI Journal 10.56017/2181-4031

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

II-ЖИЛД, 2-СОН

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ- II, НОМЕР-2

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE-2

ТОШКЕНТ – 2024

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

№ 2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4031-2024-2>

Бош муҳаррир:

Тураев Б.

– фалсафа фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Расулова Д.

– иқтисодиёт фанлари доктори, доцент

Таҳририят аъзолари:

1. Каримов Б. – тарих фанлари номзоди, доцент
2. Ходжаметова Гулчира Илишевна – тарих фанлари номзоди, профессор
3. Ҳайдаров Ўрал Ахмадович – иқтисодиёт ф.б.ф.д (PhD), доцент
4. Мусаев Джамалиддин Камалович – юридик ф.б.ф.д (PhD), доцент
5. Жамолдинов Хумоюн Бахтиёрбек ўғли – юридик ф.б.ф.д (PhD), доцент в.б
6. Узакова Зарина Фуркатовна – социология ф.б.ф.д (PhD), доцент
7. Мамадияров Дилшод Уралович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент
8. Тўраев Шавкат Нишонович – фалсафа фанлари номзоди, доцент
9. Бердиева Гулмира Аминовна – тарих фанлари номзоди
10. Гаипов Жасур Бахром ўғли – иқтисодиёт ф.б.ф.д (PhD)
11. Сохибова Лола Жонибоевна – фалсафа ф.б.ф.д (PhD)
12. Шарипов Дилшод Бахшиллоевич – сиёсатшунос, эксперт
13. Содиржонов Мухриддин
Махамадаминович – социология ф.б.ф.д (PhD)
14. Саттаров Дилшод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент
15. Турақулов Акмалжон Анварович – фалсафа ф.б.ф.д (PhD)
16. Каримов Бозарқул Худдайбердиевич – фалсафа фанлари номзоди

“Фундаментал тадқиқотлар” илмий-амалий журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054837-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Мазкур журнал 6 та халқаро маълумотлар базаларида индексланган бўлиб, жорий йил учун UIF 2023 = 7.5 “импакт-фактор” кўрсаткичига эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 2023 йил 24 июлдаги 01-02/1199-сонли хатига мувофиқ ушбу журналда чоп этилган мақолалар хорижий мақолалар сифатида тан олинади.

Саҳифаловчи\Page Maker\Верстка: Абдураҳмон Хасанов

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳар, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2/27-уй. Почта индекси 100152. Веб-сайт: www.imfaktor.uz/com

Телефон номер: +99894-410 11 55, **E-mail:** tahririyat@imfaktor.uz

© “ИМФАКТОР Pages” илмий нашриёти, 2023 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2023 йил.

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

ПУЛАТОВ Умиджон Файзулло ўғли

“BURCH” МЧЖ

аудиторлик ташиқоти

директори

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10635317>

БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ ВА АСОСИЙ ВОСИТАЛАР БЎЙИЧА ҲИСОБОТ: АСОСИЙ ЖИҲАТЛАР ВА ТАЛАБЛАР

АННОТАЦИЯ

Бухгалтерия ҳисобида асосий воситаларнинг ўрни бекиёс, чунки уларни тўғри ҳисобга олиш самарали молиявий бошқарувнинг асоси ҳисобланади. Асосий воситалар бухгалтерия ҳисоби корхонага ўз маблағларини тизимлаштириш ва назорат қилиш имкониятини беради, мулкнинг қиймати, унинг ҳолати ва ишлатилиши тўғрисида аниқ маълумот беради. Бундай бухгалтерия ҳисоби стратегик режалаштиришнинг ажралмас қисми бўлиб, инвестиция, таъмирлаш ёки активларни ҳисобдан чиқариш соҳасида асосли қарорлар қабул қилишга ёрдам беради. Ушбу мақолада биз асосий воситаларни ҳисобга олиш ва ҳисобот беришнинг асосий жиҳатларини кўриб чиқамиз, уларнинг корхонанинг молиявий ҳолатига ва умумий бошқарув стратегиясига таъсирини аниқлаймиз.

Калит сўзлар: бухгалтерия ҳисоби, бухгалтерия воситалари, тадбиркорлик субъекти, молиявий ҳисобот, жамғармалар, бюджет ташкилотлари, маблағ, стратегик режалаштириш, инвестиция, ҳисобдан чиқариш.

БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ И ОТЧЕТНОСТЬ ПО ОСНОВНЫМ СРЕДСТВАМ: КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ И ТРЕБОВАНИЯ

АННОТАЦИЯ

Основные средства играют ключевую роль в бухгалтерском учете, поскольку правильное их учетное обеспечение является фундаментом эффективного финансового управления. Учет основных средств позволяет компаниям систематизировать и контролировать свои активы, предоставляя точную информацию о их стоимости, состоянии и использовании. Этот вид учета является важной составляющей стратегического планирования, помогая в принятии обоснованных решений относительно инвестиций, обслуживания и вывода активов из эксплуатации. В данной статье мы рассмотрим основные аспекты учета и отчетности по основным средствам, а также их влияние на финансовое положение предприятия и общую стратегию управления.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, инструменты бухгалтерского учета, хозяйствующий субъект, финансовая отчетность, сбережения, бюджетные организации, фонды, стратегическое планирование, инвестиции, списание.

ACCOUNTING AND REPORTING ON FIXED ASSETS: KEY ASPECTS AND REQUIREMENTS

ANNOTATION

Fixed assets play a crucial role in accounting as their accurate recording forms the foundation of effective financial management. Properly managing fixed assets enables companies to systematize and control their assets, providing precise information on their value, condition, and usage. This type of accounting is a vital component of strategic planning, assisting in making well-informed decisions regarding investments, maintenance, and asset retirement. In this article, we will explore the key aspects of accounting and reporting for fixed assets, along with their impact on a company's financial position and overall management strategy.

Keywords: accounting, accounting tools, business entity, financial reporting, savings, budget organizations, funds, strategic planning, investments, write-off.

Динамик ва рақобатбардош бизнес муҳитида асосий воситаларни ҳисобга олиш ва ҳисобот бериш корхонани муваффақиятли молиявий бошқаришнинг асосий элементларига айланади. Бинолар, ускуналар ва транспорт воситалари каби асосий воситалар компаниянинг молиявий ҳолати ва стратегик ривожланишига сезиларли таъсир кўрсатадиган муҳим активлардир.

Бухгалтерия ҳисоби шароитида асосий воситалар қуйидаги асосий жиҳатлар билан тавсифланади:

Амортизация: асосий воситалар ишга туширилганда, уларнинг қиймати бухгалтерия ҳисобида тан олинади ва бухгалтерия ҳисоби тамойилларига мувофиқ, амортизация ажратмалари - активнинг хизмат қилиш муддати давомида эскириш қийматининг ифодаси ҳисобланади.

Таснифлаш ва баҳолаш: Асосий воситалар ўз хусусиятлари ва мақсадига кўра таснифланади. Асосий воситаларни баҳолаш бухгалтерия ҳисоби тамойилларига мувофиқ амалга оширилади.

Қийматдаги ўзгаришларни ҳисобга олиш ва ҳисобдан чиқариш: Бухгалтерия ҳисобида асосий воситалар қийматидаги ўзгаришлар, масалан, модернизация, реконструкция ёки такомиллаштириш. Шунингдек, бухгалтерия ҳисоби асосий воситаларни фойдаланишдан чиқарилганда ҳисобдан чиқаришни қайд этади.

Амортизация қилинадиган харажат ва фойдаланиш муддати: Амортизация қилинадиган қиймат - бу активнинг дастлабки қийматининг амортизация қилинадиган қисми. Фойдаланиш муддати корхона томонидан активдан фойдаланиши кутилаётган вақт даврини белгилайди.

Ҳисобот: Бухгалтерия ҳисоботлари асосий воситаларнинг қиймати, ҳолати ва ишлатилиши тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олади. Ушбу ҳисобот манфаатдор томонларга, шу жумладан мулкдорларга, инвесторларга ва тартибга солувчиларга корхона капитали ҳақида муҳим маълумотларни тақдим этади.

Бухгалтерия ҳисоби ва қонунчилик бир-бири билан чамбарчас боғлиқдир, қонунчилик нормалари ва қоидалари бухгалтерия ҳисоби, ҳисобот бериш усуллари ва бухгалтерия хизматлари фаолиятини тартибга солади. Бухгалтерия ҳисоби қонунчилиги молиявий маълумотларни, ҳисобот стандартларини, аудит қоидаларини ва бошқа муҳим жиҳатларни қайд этиш учун мажбурий талабларни белгилайди.

Жумладан 2016-йил 13-апрел, ЎРҚ-404-сонли Ўзбекистон Республикасининг Бухгалтерия Ҳисоби Тўғрисида қонуни қабул қилинган, бу қонунинг мақсади бухгалтерия ҳисобини ташкил этиш, юритиш ва ҳисоботларни тузиш тартибларини белгилашдир [7].

Бухгалтерияда, барча хўжалик операциялари документлар асосида, ишончли, тизимли ва тартибга солинган тизим орқали ҳисобга олинади. Бухгалтерия ахбороти, операцияларни жамлаштириш, белгилаш ва ихтисослаштиришни тартибга солинган тизим ёрдамида сақланади. Ушбу тизимда молиявий ва бошқа ҳисоботлар тузилади.

Бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини тартибга солиш, шунингдек, бухгалтерия ҳисоби стандартларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги зиммасига юклатилган.

Бухгалтерия ҳисоби қоидалари бухгалтерия ҳисоби стандартлари, шу жумладан кичик корхоналар учун соддалаштирилган бухгалтерия ҳисоби стандарти билан белгиланади [3].

Бухгалтерия ҳисобини ташкил этиш кичик тадбиркорлик субъектининг раҳбари томонидан амалга оширилади.

Кичик корхоналарга фаолият турига қараб йиллик ўртача ишчилар сони 6 дан 270 кишигача бўлган ташкилотлар киради [6].

Фаолият тури ва ходимлар сони Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 24 августдаги 275-сон қарорига 1-иловада кўрсатилган [2].

Бухгалтерия ҳисобининг соддалаштирилган тартиби кичик корхоналар томонидан ихтиёрий равишда танланади.

Кичик тадбиркорлик субъекти ўзининг эҳтиёжлари ва молиявий-хўжалик фаолиятининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўз ҳисоб сиёсатини ишлаб чиқади ва бухгалтерия ҳисоби қонунчилигида белгиланган асосий қоидаларга мувофиқ бухгалтерия ҳисобини юритади. Фойдаланиладиган бухгалтерия регистрларини ўз фаолиятининг ўзига хос хусусиятларига мустақил равишда мослаштириши мумкин.

Бирок, бажарилиши керак бўлган талаблар мавжуд.

Талаблар:

- бирлаштирилган услубий асос (икки томонлама келишилган принцип);
- аналитик ва синтетик ҳисоб маълумотлари ўртасидаги муносабат;
- барча молиявий-хўжалик операцияларини бирламчи ҳужжатлар асосида регистрларда тўлиқ акс эттириш;

-молия-хўжалик фаолиятини бошқариш, назорат қилиш ва таҳлил қилиш, шунингдек молиявий ҳисоботларни тузиш учун зарур бўлган кўрсаткичларни контекстида келтириш ва бирламчи бухгалтерия ҳужжатлари маълумотларини тўплаш ва тизимлаштириш.

Бухгалтерия ҳисобини юритиш одатда жараённи ташкил этишга ва молиявий ҳисоботнинг тўғрилиги ва ишончилигини таъминлашга ёрдам берадиган бир неча босқичларни ўз ичига олади. Бухгалтерия ҳисобининг асосий босқичлари:

Молиявий маълумотларни тўплаш ва ҳисобга олиш: Бу босқич бизнес операциялари билан боғлиқ бўлган барча молиявий маълумотларни, шу жумладан счё-фактуралар, квитанциялар, счё-фактуралар, тўлов ҳужжатлари ва бошқа молиявий ёзувларни тўплашни ўз ичига олади. Маълумотлар йиғилгандан сўнг, улар бухгалтерия дафтарларида ёки бухгалтерия тизимларида қайд этилади.

Маълумотларни таснифлаш ва туркумлаштириш: Олинган молиявий маълумотлар бухгалтерия ҳисоби тамойиллари ва стандартларига мувофиқ таснифланади ва тоифаларга бўлинади. Бу маълумотларни активлар, мажбуриятлар, даромадлар ва харажатлар каби тегишли тоифаларга ажратишни ўз ичига олади.

Операцияларни қайд этиш: Ушбу босқичда бухгалтер барча молиявий операцияларни дафтар ёки бухгалтерия тизимида қайд этади. Ҳар бир операция тўғри ва тўлиқ ҳужжатлаштирилган бўлиши керак.

Молиявий ҳисоботларни тайёрлаш: барча операцияларни рўйхатга олгандан сўнг, бухгалтер бухгалтерия баланси, даромадлар тўғрисидаги ҳисобот (даромадлар тўғрисида ҳисобот), пул маблағлари ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ва корхонанинг молиявий ҳолатини таҳлил қилиш учун зарур бўлган бошқа ҳисоботларни ўз ичига олган молиявий ҳисоботларни тузади.

Кўриб чиқиш ва таҳлил қилиш: молиявий ҳисоботларни тузгандан сўнг, бухгалтер уларни хатолар ва номувофикликлар учун текширади. Молиявий ҳисоботлар кейинчалик тенденциялар, самарадорлик кўрсаткичлари ва молиявий рискларни аниқлаш учун таҳлил қилинади.

Агар хатолар ёки номувофикликлар аниқланса, бухгалтер молиявий ҳисоботга тегишли тузатишлар киритади. Кўриб чиқиш ва таҳлил қилиш тугаллангач, молиявий давр ёпилади ва кейинги давр учун жараён яна бошланади.

Бу босқичлар молиявий ҳисоботнинг тўғрилиги ва ишончилигини таъминлаш учун муҳим бўлган бухгалтерия ҳисоби жараёнини тизимлаштириш ва ташкил этишни таъминлайди. Банклар ва бошқа кредит ташкилотларининг бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан тартибга солинади [4].

Ўзбекистон Республикасининг “Банклар ва банк фаолияти тўғрисида”ги Қонунининг 70-моддасига асосан банклар бухгалтерия ҳисобини Марказий банк томонидан белгиланган қоидалар асосида ишлаб чиқилган ички ҳисоб сиёсатига мувофиқ ташкил қилади ва юритади [5].

Банклар халқаро молиявий ҳисобот стандартларини қўллашлари мумкин. Банкларда бухгалтерия ҳисоби қуйидагиларни таъминлаши керак:

- банкнинг реал молиявий ҳолати ва унинг фаолияти натижаларини акс эттирувчи бошқарув, молиявий, солиқ, назорат ва бошқа ҳисоботларнинг ишончилиги;
- акциядорлар ва банк кузатув кенгашига банкнинг молиявий аҳволи ва унинг мансабдор шахслари ишини назорат қилиш имконияти [1].

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш мумкинки, асосий воситаларнинг ҳисоби ва ҳисоботи корпоратив молия тизимининг асосий элементидир. Активларни самарали бошқариш компанияларга ўз капиталини тўғри кузатиш, ўлчаш ва назорат қилиш имкониятини беради, бу эса ўз навбатида стратегик қарорларни қабул қилишни осонлаштиради.

Активларни тўғри тан олиш, амортизация ва қиймат ўзгаришларини ҳисобга олиш каби асосий бухгалтерия жиҳатлари ишончли молиявий ҳисоботларни яратишда асосий роль ўйнайди. Ушбу ҳисобот ички бошқарув ва қарорлар қабул қилиш, шунингдек, ташқи манфаатдор томонлар билан ўзаро муносабатларда шаффофлик ва қонунийликни таъминлаш учун муҳимдир. Тўғри ҳисобга олиш ва ҳисобот бериш орқали асосий воситаларни самарали бошқариш бугунги бизнес шароитида корхона муваффақиятининг асосий элементидир.

IQIBOSLAR. СНОСКИ. REFERENCES.

1. <https://lex.uz/acts/2931251>
2. <https://lex.uz/docs/3019918>
3. Гайбуллаев, Рахим Муродович, and Илёс Наримов. "Кичик корхоналар хўжалик фаолиятида бухгалтерия ҳисоби хусусиятлари, муаммолари ва такомиллаштириш." *so'nggi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi* 6.1 (2023): 75-83.
4. Жумаев Н., Ризаев Н., Исаев Ф. Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришда туркий давлатлар тажрибаси // *Iqtisodiyot va ta'lim*. – 2023. – Т. 24. – №. 2. – С. 58-67.
5. Республикасининг, Ўзбекистон. "Банклар ва банк фаолияти тўғрисида" ги Қонун." Т.: "Ўзбекистон 25 (1996).
6. Салимов Ш. Ривожланган давлатларда ва ўзбекистонда тадбиркорлик турлари ва уларни аниқлаш мезонлари // *Экономика и инновационные технологии*. – 2020. – №. 3. – С. 187-201.
7. Хатамов, Кобил. "Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida asosiy vositalar hisobini halqaro va milliy standartlarda aks ettirish masalalari." *Новый Узбекистан: успешный международный опыт внедрения международных стандартов финансовой отчетности* 1.5 (2022): 70-74.

ISSN: 2181-4031
DOI Journal 10.56017/2181-4031

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

II-ЖИЛД, 2-СОҢ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР-2

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE-2

«Фундаментал тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054837-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz